

ئهرکی حکومهتی فیدرال

بهرامبهرف ماف و شایسته داراییهکانی خه لکی ههریمی کوردستان

روانگهی حکومهتی ههریم سهبارهت به دۆسیهیی نهوت

روانگهی حکومهت هه‌ریمی کوردستان

له‌باره‌ی ئیداره‌دانی مه‌له‌فی نه‌وت

۱- حکومه‌تی هه‌ریمی کوردستان دوو کۆمپانیای گشتی داده‌مه‌زینیت ئه‌وانیش کۆمپانیای هه‌ریمی کوردستان بۆ نه‌وت و غاز (KROC) که تایبه‌مه‌ند ده‌بیت له‌ بواری دۆزینه‌وه و ده‌ره‌پان و به‌ره‌مه‌پنانی نه‌وت و غاز، هه‌روه‌ها کۆمپانیای کوردستان بۆ به‌بازارکردنی نه‌وت (KOMO) که تایبه‌مه‌ند ده‌بیت به‌ بازارکردنی نه‌وت. ده‌کرێ له‌ لایه‌ك هه‌ماهه‌نگی له‌ نیوان هه‌ر دوو کۆمپانیاکه‌ هه‌بیت، له‌ لایه‌کی تره‌وه‌ ئه‌م هه‌ماهه‌نگیه‌ له‌گه‌ڵ کۆمپانیای نه‌وتی نیشتمانی و کۆمپانیای سۆمۆ له‌ بواره‌کانی هه‌مان په‌یوه‌ندی هه‌بیت، هاوکات له‌گه‌ڵ بوونی هه‌مان په‌یوه‌ندی و هه‌ماهه‌نگی له‌ نیوان وه‌زاره‌تی نه‌وتی فیدراڵ و وه‌زاره‌تی سامانه‌ سروشتیه‌کانی حکومه‌تی هه‌ریمی کوردستان. هه‌موو ئه‌مانه‌ و ته‌واوکردنی ستراکچه‌ری کۆمپانیای سۆمۆ و هه‌موارکردنه‌وه‌ی په‌پرھوی ناوخۆی و کردنی به‌ دامه‌زراوه‌یه‌کی فیدراڵی پتویست به‌ بریاری هاوبه‌ش ده‌کات، که ده‌بیته‌ مایه‌ی ئه‌وه‌ی هه‌ریمی کوردستان به‌ شداریه‌کی راسته‌قینه‌ له‌و کۆمپانیا به‌کات و پۆستی جیگری سه‌روکی کۆمپانیاکه‌ بۆ ئه‌و بێ، هاوکات له‌گه‌ڵ بوونی دوو نوێنه‌ری هه‌ریمی کوردستان له‌ به‌رپۆه‌بردن و جومگه‌کانی کۆمپانیاکه‌، هه‌روه‌ها هه‌ریمی کوردستان مافی په‌تکردنه‌وه‌ (فیتۆ)ی هه‌بیت سه‌باره‌ت به‌و پرسانه‌ی په‌یوه‌ندیان به‌ هه‌ریمی کوردستانه‌وه‌ هه‌یه‌.

۲- سه‌باره‌ت به‌ دۆسیه‌ی پابه‌ندییه‌ داراییه‌کانی په‌یوه‌ست به‌ ده‌رئه‌نجامی دۆسیه‌ی نه‌وت و غاز، بۆچوونی حکومه‌تی هه‌ریمی کوردستان له‌وه‌دا کورت ده‌بیته‌وه‌ که به‌رده‌وام بیت له‌ فروشتنی بری هه‌ناردنه‌کردنی نه‌وت له‌ هه‌ریم له‌ پێگه‌ی هه‌مان کۆمپانیاکان، هاوکات له‌گه‌ڵ پتویستی دووباره‌ چاو خشانده‌وه‌ به‌ گرێبه‌سته‌کان له‌ پرووی نرخ و لابردنی هه‌موو

کوټ و ئاستهنگه کان که کۆمپانیای سو به رانبهر به پرۆسه کانی فرۆشتنی نهوتی ههریمی کوردستان دایناوه.

۳- له باره ی داها تی نهوتی هه نارد ه کراو له لایه ن ههریمه وه، پتویسته ئه م داها تانه بو هه ژمار یکی بانکی بگوازیته وه که ههریمی کوردستان خوی هه لیبژی ری و سه ره رشتی به ریوه بردنی بکات، هاوکات له میان هیه وه گواستنه وه ی دارایی بو ههریمی کوردستان راسته وخو بی ت بو ئه وه ی شایسته ی کۆمپانیاکانی به ره مه ییان و گواستنه وه بدات، ههروه ها ئه وه ی ده مینیتته وه بو وه زا ره تی دارایی و ئابووری ههریمی کوردستان بگوازیته وه وه ک به شیک له پشکی بودجه ی فیدرالی، تا ئه و کاته ی که به شه کانی تری له پشکی بودجه ی فیدرالی له لایه ن حکومه تی فیدراله وه به ده ست ده گات.

ئه وه ی که لی ره به دوا وه ده یخویننه وه زانیاری و داتا و هه وله کان حکومه ت ههریمی کوردستانه به مه به ستی چاره سه ره کردن پرسه هه لپه سی ردرا وه کان تایبته به نهوت و شایسته داراییه کانی خه لکی ههریمی کوردستان له گه ل به غدا.

سال: ۲۰۱۹

چوونی شاندی هه‌ریم بۆ به‌غدا

۱. پێکهێنانی لیژنه‌ی هاوبه‌ش له‌ نێوان حکومه‌تی فیدراڵ و حکومه‌تی هه‌ریمی کوردستان: دوا‌ی متمانه‌دان به‌ کابینه‌ی نۆیه‌می حکومه‌تی هه‌ریمی کوردستان له‌ لایه‌ن په‌رله‌مانی کوردستان له‌ ۱۰ ی ته‌مموزی ۲۰۱۹ زایینی، شاندیک به‌ سه‌رۆکایه‌تی سه‌رۆکی حکومه‌ت له‌ ۱۶ ی ته‌مموزی ۲۰۱۹ سه‌ردانی به‌غدا‌ی کرد، ئه‌نجامی ئه‌م سه‌ردانه‌ش پێکهێنانی لیژنه‌یه‌کی با‌لا‌ بوو له‌ نێوان هه‌ردوولا.

۲. له‌ پێکه‌وتی ۲۵/۷/۲۰۱۹ ی زایینی، حکومه‌تی هه‌ریمی کوردستان کارنامه‌یه‌کی پێشکه‌ش کرد بۆ چاره‌سه‌رکردنی هه‌موو ئه‌و گرفتانه‌ی به‌ هه‌لواسراوی له‌ نێوان هه‌ریم و حکومه‌تی فیدراڵ ماونه‌ته‌وه‌، گرفته‌کانیش بریتین له‌:

- پرس‌ی ناوچه‌ کیشه‌ له‌ سه‌ره‌کان

- پرس‌ی نه‌وت و غاز

- پرس‌ه‌ داراییه‌کان

- پرس‌ی پشکی هه‌ریمی کوردستان له‌ بودجه‌ی گشتی فیدرا‌لی.

ئه‌م کارنامه‌یه‌ش له‌ یه‌که‌مین کۆبوونه‌وه‌ی لیژنه‌ی با‌لا‌ی هاوبه‌ش له‌ پێکه‌وتی ۲۵/۷/۲۰۱۹ ی زایینی، گفتۆگۆی له‌ سه‌ر کرا و حکومه‌تی هه‌ریم جه‌ختی له‌ سه‌ر پابه‌ندبوونی خۆی له‌ بواری نه‌وت و دارایی کردووه‌ به‌رامبه‌ر پێدانی ماف و شایسته‌ داراییه‌کانی هه‌ریم.

سال: ۲۰۲۰

پێککهوتن له گهڵ حکومهتی عادل عهبدولههدی

له حکومهتهکهی د.عادل عهبدولههدی، لهسهر یهکهمین پرۆژهی بودجهی گشتی فیدرالی بۆ
سالی ۲۰۲۰ پێککهوتن کرا.

لهمبارهیوه شاندیکی حکومهتی ههریم به سهروکایهتی وهزیری دارایی و ئابووری، چهندین
کۆبوونهوهی گرنگی لهگهڵ نوێنهوانی حکومهتی فیدرال ئهنجام دا لهم کۆبوونهوهیهش پێککهوتنی
هاوبهشی نێوان ههر دوولای لیکهوتیهوه، لهبارهی پرۆژهیاسای بودجهی فیدرالی بۆ سالی دارایی
۲۰۲۰، لهم پرۆژه یاسایه دا جهخت لهسهر پابهندییهکانی ههریمی کوردستان کراوهتهوه بهتایبهت
نهوت و دارایی، کارنامهی بنهما سهرهتاییهکانیش بهم شیوهیهیه:

۱. حکومهتی ههریمی کوردستان پابهند دهییت به پێدانی ۲۵۰ ههزار بهرمیلی نهوتی خاوی
به رههمهتێراو به کۆمپانیای (سۆمۆ) داها تهکانیش له ئهژماری حکومهتی فیدرال دادهنیت،
لهگهڵ ئاگادارکردنهوی (سۆمۆ) دهبارهی ههموو گرێبهستهکانی رابردووی لهگهڵ کۆمپانیای
نیودهولتییهکان، ههروهها نرخ و بههای گواستنهوهی نهوته خاوهکه، پێککهوتنی فرۆشتنی
نهوت بۆ ئهو کۆمپانیایانه لهسهر بنهما ی پێککهوتنی نێوان حکومهتی ههریم و ئهو کۆمپانیایانه
دهکریت.

۲. پێککهوتن لهسهر ئهوه کرا توانای به رههمهتێنانی ههریمی کوردستان بۆ سالی ۲۰۲۰ بری ۴۵۰
ههزار بهرمیل بیت له پڕۆژیکدا، ههروهها حکومهتی ههریم ههموو زانیاری و داتای تایبهت لهو
برهی دهمینیت له به رههمی گشتی ههریم به تێچووی پیشبینیکراو پێشکesh بکات به بری ۲۰۰
ههزار بهرمیل له پڕۆژیکدا، لهم بارهوهش چهندین راپۆرت به وردهکاریی لهبارهی به رههمهتێنانی
نهوت له کێلگهکانی ههریم و ههناردهکردن و فرۆشتن و بهکارهێنان و سهرمایهگوزاریی و وردهکاریی

خەرجى تايىەت بە پرۆسە و کاروبارى تايىەت بە نەوت پيشکەشى وەزارەتى نەوتى فیدرال کران.

۳. گواستنهوهى داهاته نهوتیهکان لهسەر ئاستى عێراقى فیدرال بۆ وەزارەتى دارايى فیدرال، بهپى حوکمى ياسايى کارگىرى دارايى فیدرال ژماره (٦) بۆ سالى ٢٠١٩ى زايىنى.

له بهرامبەر ئەم خالەدا، پشكى هەريىمى كوردستان به برى ١٢ تريليۆن و ٥٧٧ ميليارو ٨٧ مليۆن و ٢٢ هەزار دينار دەستنيشان كرا، كه دەكاتە (٨٥٧ مليۆن دۆلار بۆ هەر مانگىك)، ئەمە جگە له گۆژمەى گواستنهوهى نەوت له كێلگەكانى هەريىم به برى ٢٩ مليۆن دۆلار بۆ هەر مانگىك و لهسەر بنەماى كۆى گشتى خەرجى فيعلى (خەرجى رەوهن) و (النفقات الجارىه و خەرجى پرۆژەكانى وەبەرهيىنان)، بەلام بارودۆخى سياسى ئەوكات و دەستلهكاركيشانهوهى حكومهتى د.عادل عەبدولمەهدى رېگر بوون لهوهى ئەم پرۆژەيه پيشكەشى ئەنجومهنى نوينه ران بكرىت.

سال: ۲۰۲۰

پێککهوتن له گهڵ حکومهته که ی مستهفا کازمی

۱. حکومهتی ههریمی کوردستان په زامه ندی خۆی له سه ر نامه ی وه زیری دارایی فیدراڵ د.عه لی عه بدولئه میر عه لاوی (ژماره ۸۰۲) له ۲۰۲۰/۵/۱۹ ی زایینی، له سه ر ئه م بنه مایه چه ن دین کۆبوونه وه له نیوان نوینه رانی حکومه تی فیدراڵ و ههریمی کوردستان ئه نجام درا، له ئه نجامدا پێککهوتن له باره ی چه ن دین به ندی تایبه تییه وه کرا بۆ یه کلاییکردنه وه ی پرسه داراییه هه لئو اسراوه کان، ئه م خاله ش ئه مینداریه تی گشتی ئه نجومه نی وه زیرانی فیدراڵ به نووسراوی ژماره (۱۳۲۲۹) له پێککهوتی ۲۰۲۰/۸/۱۵ ی زایینی جه ختی له سه ر ده کاته وه.

ئه م پێککهوتنه ئاماژه به وه ده کات:

- پێوسیته وه زاره تی دارایی فیدراڵ مانگانه بری ۳۲۰ ملیار دینار بۆ ههریمی کوردستان بنیتریت وه ک به شییک له خه رجییه کانی ههریم.

- ئه م بره پاره یه ش له سه ر بنه مای هاوکی شه یه کی ژمیریاری ده ستنیشان کراوه.

- ئه و بنه ما هاوکی شه یه ژمیریاریه ش بریتییه له خه ملاندنی حکومه تی فیدراڵ بۆ ئه و داها ته نه وتیانه ی له ههریمی کوردستان به رهه م ده هیندرین و داها ته کانی دیکه ی ههریم.

- ئه مه ش ده یسه لمینیت که حکومه تی فیدراڵ بری هه موو داها ته کانی خه ریمی کوردستانی به داها تی نه وتی و داها ته کانی دیکه ی له شایسته فیعلیه کانی ههریمی کوردستان له بودجه ی فیدراڵ بریوه.

۲. به پێی یاسای بودجه ی گشتی فیدراڵ، پشکی ههریمی کوردستان ۱۲،۱۶٪ بوو، به لام ههریمی کوردستان بری ته نیا ۳۲۰ ملیار دیناری له حکومه تی فیدرا له وه پی ده گه یشت، سه ره پای ئه م پێککهوتنه ش ههریمی کوردستان هیچ بره پاره یه کی له بری مانگه کانی (ئایار، حوزه یان، ته مموز و تشرینی یه که م) ی ۲۰۲۰ وه رنه گرتوو و هیچ پاساوی کیش بۆ ئه م نه ناردنه نه بوو، جگه له وه ش هیچ بره پاره یه ک بۆ مووچه ی پێشمه رگه خه رج نه کراوه، سه ره پای دانانی خه رجی پێشمه رگه وه ک به شییک له ده رماله کانی وه زاره تی به رگری، بۆ زانیاریش پێککهوتن کراوه له سه ر پرۆژه ی دووه می یاسای بودجه ی گشتی فیدرا لی بۆ سا لی ۲۰۲۰ و ناردراوه بۆ ئه نجومه نی نوینه ران.

تێپەراندنی یاسا به پێچهوانه‌ی بنه‌ماکانی ده‌ستوور

تێپەراندنی یاسای پرکردنه‌وه‌ی کورته‌پنانی دارایی بۆ ساڵی ۲۰۲۰ له‌لایه‌ن ئه‌نجومه‌نی نوێنه‌رانه‌وه به‌ پێچهوانه‌ی بنه‌ماکانی ده‌ستوور:

جگه له ناره‌زایی هه‌ری‌م له‌باره‌ی تێپه‌راندنی یاسای پرکردنه‌وه‌ی کورته‌پنانی دارایی بۆ ساڵی ۲۰۲۰ له‌لایه‌ن ئه‌نجومه‌نی نوێنه‌رانی عێراق به‌بێ به‌شداری نوینه‌رانی فراکسیۆنه کوردستانییه‌کان، ده‌قی مادده‌ی (۷) ی ئه‌م یاسایه ده‌لێت: پشکی هه‌ری‌می کوردستان له کۆی گشتی خه‌رجی فیعلی (خه‌رجی په‌وه‌ن - جاری و پرۆژه‌ی وه‌به‌ره‌ینان) ئه‌ژمار ده‌کری‌ت هه‌روه‌ها مه‌رجی بۆ ئه‌م خه‌رجیانه‌ داناوه بۆ هه‌ری‌م بریتییه له پاده‌ستکردنه‌وه‌ی نه‌وتی هه‌ری‌م جگه له داها‌تی دیکه‌ی نه‌وتی.

هه‌لۆیستی حکومه‌تی هه‌ریمی کوردستان

حکومه‌تی هه‌ریمی کوردستان جه‌خت له‌سه‌ر هه‌لۆیستی خۆی کردوووه‌ته‌وه. هه‌لۆیستی خۆی به‌ پێی هه‌ردوو نووسراوی ژماره (١٨٣٩) پێکه‌وتی ٢٠٢٠/١٠/٥ و ژماره (٣٧٩) له‌ پێکه‌وتی ٢٠٢٠/١٠/١٨ دووپات کرده‌وه، جه‌خت له‌سه‌ر ئهم خالانه ده‌کاته‌وه:

١. راده‌ستکردنی ئهو داهاته‌ی له‌ ئه‌نجامی فرۆشتنی نه‌وتی هه‌ریمی کوردستان ها‌توو، هه‌روه‌ها پش‌تبه‌ستن به‌ حوکمی یاسای کارگیریی دارایی فیدرالی ژماره (٦) بۆ سالی ٢٠١٩.

٢. ده‌رچوواندنی یاساکانی (نه‌وت و غازي فیدرال، دابه‌شکردنی داها‌تی فیدرال، کۆمپانیای نه‌وتی نیشتمانی، کۆمپانیای فرۆشتنی نه‌وت).

٣. راده‌ستکردنی داها‌تی ده‌روازه‌ سنوورییه‌کان به‌و پێژه‌یه‌ی له‌ یاساکه‌دا ب‌پ‌یاری له‌سه‌ر دراوه‌.

٤. به‌ دووپاتکردنه‌وه‌ی پ‌ه‌ن‌سیپی شه‌فافیه‌ت پش‌تبه‌ستن به‌ حوکمی ب‌ر‌گه‌ی/دووهم، به‌ندی/ب له‌ ماده‌ی (٣٤) ی یاسای کارگیریی دارایی فیدرال ژماره (٦) بۆ سالی ٢٠١٩.

٥. حکومه‌تی هه‌ریمی کوردستان ه‌یچ لارییه‌کی نییه‌ له‌باره‌ی به‌ر‌پ‌وه‌بردنی گومرگه‌کان به‌ پێی حوکمی ب‌ر‌گه‌ی/یه‌که‌م له‌ ماده‌ی (١١٤) ی ده‌ستووری ع‌ی‌راقی فیدرال.

٦. حکومه‌تی هه‌ریمی کوردستان وای ده‌بین‌یت ئهو ب‌ر‌ه‌ پاره‌یه‌ی حکومه‌تی فیدرال به‌ قه‌رز وه‌ریده‌گر‌یت پ‌ی‌ویسته‌ پ‌ێژه‌یه‌کی داد‌په‌روه‌رانه‌ی ل‌ی دیاری ب‌کر‌یت بۆ هه‌ریمی کوردستان، ئهم پرسه‌ش به‌ پروونی له‌ ماده‌ی (١٠٦) ی ده‌ستووری ع‌ی‌راق جه‌ختی له‌سه‌ر کراوه‌ته‌وه‌.

٧. حکومه‌تی هه‌ریمی کوردستان ئاماده‌یی خۆی نیشان ده‌دات بۆ پ‌ا‌پ‌شت‌یک‌کردنی حکومه‌تی فیدرال له‌ بواری وزه‌دا، به‌ هه‌ر دوو دۆسیه‌ی کاره‌با و غازیشه‌وه، به‌ پێی ئهو پ‌ی‌کاره‌ یاساییانه‌ی هه‌ردوو لا له‌سه‌ری پ‌ی‌ک که‌وتوون.

٨. نووسراوی حکومه‌تی هه‌ریمی کوردستان/ نووسینگه‌ی سه‌رۆک وه‌زیران ژماره (٥٠٠) له‌ ٢٠٢٠/١١/٢٦:

له‌ کۆبوونه‌وه‌ی ژماره (٤٥) له‌ پێکه‌وتی ٢٠٢٠/١١/٢٥ سه‌رۆک‌وه‌زیرانی هه‌ریمی کوردستان په‌یام‌یک‌ی بۆ سه‌رۆکی حکومه‌تی فیدرال نارد، تیا‌یدا جه‌خت له‌سه‌ر هه‌لۆیستی نه‌گۆ‌ری حکومه‌تی هه‌ریمی کوردستان ده‌کاته‌وه‌ له‌گه‌ڵ دیدی حکومه‌ت بۆ گه‌یشتن به‌ پ‌ی‌ک‌که‌وتن له‌گه‌ڵ حکومه‌تی فیدرال له‌باره‌ی پ‌ر‌ۆژ یاسای بودجه‌ی فیدرال بۆ سالی ٢٠٢٠.

کارنامه‌ی حکومت بۆ مامه‌له‌کردن له‌گه‌ڵ پرسه‌ بنه‌په‌تییه‌کان:

ئاراسته‌ی حکومه‌تی هه‌ریمی کوردستان سه‌باره‌ت به‌ کێشه‌ بنه‌په‌تییه‌کان له‌گه‌ڵ حکومه‌تی فیدراڵ که‌ له‌ ۲۵ی ته‌ممووزی ۲۰۱۹ ده‌رچوو، سی‌ ناویشانی سه‌ره‌کی له‌ خو‌ گرتوو، که‌ تایبه‌تن به‌:

یه‌که‌م: ناوچه‌ جیناکۆک له‌ سه‌ره‌کان

دووهم: دۆسیه‌ی نه‌وت و غاز

سییه‌م: بابه‌ته‌ داراییه‌کان و بودجه‌ی گشتی فیدراڵی.

■ سه‌باره‌ت به‌ دۆسیه‌ی نه‌وت و غاز وه‌ک پرسیکی تری نیوان هه‌ردوو حکومه‌تی فیدراڵ و حکومه‌تی هه‌ریمی کوردستان پشت به‌ چه‌ند بنه‌مایه‌ک به‌ستراوه‌ بۆ ئاماده‌کردنی ئه‌م کارنامه‌یه‌.

بنه‌مای یه‌که‌م:

پشت به‌ستن به‌ ده‌ستووری عێراقی ساڵی ۲۰۰۵ بۆ دیاریکردنی ده‌سه‌لاته‌کانی حکومه‌تی هه‌ریمی کوردستان و ده‌سه‌لاته‌کانی فیدراڵی تایبه‌ت به‌ نه‌وت و غاز.

بنه‌مای دووهم:

پشت به‌ستن به‌ بنه‌مای سازان و هاوبه‌شی راسته‌قینه‌ و هاوسه‌نگی (التوافق، والشراکه‌ الحقیقیه، والتوازن).

بنه‌مای سییه‌م:

پشتبه‌ستن به‌ بری‌ پاره‌ی جیگیرکراو له‌ یاسا‌کانی بودجه‌ی سالانه‌ی فیدراڵی و خشته‌ی خه‌رجیه‌ خه‌ملێندراوه‌کان بۆ دیاریکردنی پشک و شایسته‌کانی هه‌ریمی کوردستان له‌ وه‌ته‌ی ساڵی دارایی ۲۰۱۴ تا کۆتایی ساڵی دارایی ۲۰۱۸، هاوکات له‌گه‌ڵ په‌چاوکردنی داها‌ته‌ به‌ ده‌سته‌ها‌توو‌ه‌کانی هه‌نارد‌ه‌کردنی نه‌وتی به‌ ره‌هه‌مه‌ینراوی کێلگه‌ نه‌وتیه‌کانی هه‌ریمی کوردستان و خه‌رجی و شایسته‌ی کۆمپانیا نه‌وتیه‌کان و تیچووی گواستنه‌وه‌ و هه‌نارد‌ه‌کردن، له‌ وه‌ته‌ی هه‌ریمی کوردستان له‌ ساڵی ۲۰۱۴-وه‌ ده‌ستی به‌ هه‌نارد‌ه‌کردنی نه‌وتی خا‌و کردوو له‌ پێگه‌ی بۆری

نهوتی ههریمی کوردستان - جهیهان له مانگی ئیاری ۲۰۱۴ به مه بهستی یه کلاییکردنه وه. بنه مای چواره م: دهسته بهرکردنی شایسته کانی ههریم تاییه ت به مینحه و هاوکاری و قهرزه کان که حکومه تی فیدرالی له وه ته ی سالی ۲۰۰۵ وه به دهستی هیئاوه، ئه مه ش به پیی برگه ی یه که م له مادده ی ۱۰۶ ی ده ستور حکومه تی ههریمی کوردستان ده توانیت سوودمه ند بیت.

ئاراسته کانی حکومه تی ههریمی کوردستان بو پشتبه ستن به چاره سه رییه کی دادپهروه رانه و له ریگه ی سازانه وه، چهنده ماوه یه که له خو ده گریت:

یه که م: ماوه ی نیوان ئیاری ۲۰۱۴ تا کوئی ۲۰۱۸، که ئه مه ش چهنده خالی که ده گریته وه.

۱. حکومه تی ههریمی کوردستان به وپه ری شه فافیه وه سه رجه م زانیاری و داتا و به لگه نامه کانی تاییه ت به کوئی گشتی نهوتی خاوی به ره مهاتوو له ماوه ی سالی ۲۰۱۴ تا کوئی ۲۰۱۸ ده خاته پروو.

۲. داشکاندن بری نهوت که مافی ههریمی کوردستان بو به کارهینانی ناخوئی به کاری بهینیه وه هاوشیوه ی سه رجه م پاریزگاکانی عیراق.

۳. هه ژمارکردنی بری نهوتی به ره مهینراوی سالانه وه که داهاتی سالانه ی به دهسته اتوو ی راسته قینه بو به ره وه ندی ههریمی کوردستان، پاش لیده رکردنی بری پاره ی دراو له لایهن حکومه تی ههریمی کوردستان به کوپانیا نهوتیه کان و تیچووی گواستنه وه و هه نارده کردنی نهوت.

۴. دیاریکردنی پشک و شایسته کانی ههریمی کوردستان به گویره ی بره جیگیرکراوه کانی خه رجیه خه ملیندراوه کان له یاسای بودجه ی گشتی فیدرالی سالی ۲۰۱۴ تا کوئی سالی ۲۰۱۸ و خسته هاویچکراوه کان.

۵. هه ژمارکردنی بری کورتهینان له داشکاندن بره هه ژمارکراوه کان به پیی میکانیزمی که.

دووهم: مانگه ماوه کانی سالی دارایی ۲۰۱۹

له ئه گه ری ری که که وتن له سه ر یه کلاییکردنه وه ی هه ژماره کان له ماوه ی سالی ۲۰۱۴ تا کوئی یه کانی سالی ۲۰۱۸، هه ردوولا ده ست به دانوستان ده که ن سه باره ت به یه کلاییکردنه وه ی دۆسیه هه لواسراوه کانی تاییه ت به سالی دارایی ۲۰۱۹ و ری که که وتن سه باره ت به مانگه ماوه کانی هه مان سال.

سییه م: پرسه داراییه کان و بودجه ی گشتی فیدرالی

۱. هه ژمارنه کردنی کوئی گشتی تیچوو و خه رجیه کانی به ره مهینان و هه نارده کردن و گواستنه وه ی نهوتی خاوی ههریمی کوردستان.

۲. که مکړنه وهی پشکی ۱۷٪ ههړیمی کوردستان له خهرجیه خهملیندراوهکان له سالی ۲۰۰۵ تا ۲۰۱۴ بوړیژهی ۱۲،۶۷٪ له کوۍ گشتی خهرجیه راستهقینهکان نهک خهرجیه خهملیندراوهکان له وهتهی سالی ۲۰۱۵-وه.

۳. قهرز و پابهندیه داراییهکان که دهکهونه ئهستوی حکومهتی ههړیمی کوردستان بههوی خهرجنهکردنی مافهکانی ههړیمی کوردستان له بودجهی گشتی فیدرالی له وهتهی شوباتی ۲۰۱۴-وه، هاوکات له گهل تیچووی جهنگی دژ به پیکخواوی داعش و دابینکردنی پیداوستییهکانی زیاتر له ملیونیک و ۸۰۰ هزار ئاواړه سووری و پاریزگاکانی عیراق و بیبهشکردنی ههړیمی کوردستان له ماف و شایسته دهستوورییهکانی وهک مینحه و هاوکارییهکان و قهرزه نیودهولهتییهکان.

۴. دیاریکردنی ژماره‌ی فرمانبهرانی ههړیمی کوردستان له بودجهی فیدرالی به ۶۸۲ هزار و ۲۱ فرمانبهر له وهتهی سالی ۲۰۰۵ تا سالی ۲۰۱۹.

۵. زیادبوونی ریژهی خهرجیه سیادییهکان له ئاستی ئاسایی خوۍ له کوۍ خهرجیهکان و کاریگه‌رییهکانی به‌سهر پشکی ههړیمی کوردستان له وهتهی سالی ۲۰۰۵.

۶. خهرجنهکردنی شایسته‌کانی هیزی پیشمه‌رگه سهره‌پای بوونی ده‌قی راشکاو له یاساکانی بودجهی گشتی فیدرالی.

۷. بیبهشکردنی ههړیمی کوردستان له پشکی ئیضافی به گویره‌ی حوکمه‌کانی هه‌ردوو مادده‌ی (۱۱۲/ یه‌که‌م) و (۱۳۲/ یه‌که‌م) ده‌ستوور وهک قهره‌بووکردنه‌وهی زیانه‌ مرویی و ماددی و ژینگه‌ییه‌کان و فهرامو‌شکردنی به‌ئه‌نقه‌ستی ژیرخانی ههړیمی کوردستان.

۸. پشکی ههړیمی کوردستان له بری خهرجیه‌ی حاکمه له یاساکانی بودجهی گشتی فیدرالی سالانه که تاییه‌ته به دابینکردنی پسووله‌ی به‌شه‌خو‌راکی مانگانه و دهرمان و کرینی وزه و سووته‌مهنی بو و‌یستگه‌گانی کاره‌با و پشتگیریکردنی کرینه‌وهی به‌روبومی دانه‌ویله و پشتگیریکردنی جووتیاران، زور که‌متره له پیداوستییه راسته‌قینه‌کانی ههړیمی کوردستان.

دیوانی ئهنجوومهنی وهزیرانی حکومهتی ههریمی کوردستان نووسراوی بۆ ئهمیندارییهتی گشتی ئهنجومهنی وهزیرانی عێراقی فیدرال کردوو ه که خۆی وهلامی «نووسراوی ژماره ۸۸۵۷/۵/۲ له ریکهوتی ۲۰۲۰/۴/۱ ه که ئاراستهتی وهزارهتی دارایی حکومهتی ههریم کرابوو بۆ پراگرتنی خهرجکردنی مووچهی فهرمانبهرانی ههریمی کوردستان» و له وهلامیدا هاتوو ه:

یه کهم: سیاسهتی حکومهتی ههریمی کوردستان پشتریش و تا ئیشتاش ئامانجی چارهسهکردنی کیشهکانه له گهل حکومهتی فیدرال به پپی دهستوو و پشت بهستن به ماددهکانی بهو پپی ههریمی کوردستان قهوارهیهکی دهستوورییه له چوارچیوهی دهولهتی عێراقی فیدرال.

دووهم: دهستوو مافی بهشداریکردنی وهک بنهمایهکی دامهزینهری سیستهمی فیدرالی بۆ ئه ههریم و پارێزگایانه مسوگهر کردوو ه که له دهسهلاتی فیدرالییدا به پپی بنهماکانی یهکسانی و دهرفهتی یهکسان و دادپهروهری ریک نهخراون بۆ ههریمی، که ناگریت دروست ببیت بهبی بوونی بنهمای یهکسانی له نیوان هاوولاتیانی ههریمهکان و پارێزگاکانی تری عێراق له پرووی سوود وهرگرتن و پیادهکردنی مافهکانیان، له ناویشیاندا مووچه و شایسته داراییهکانی فهرمانبهران، له راستیدا فهرمان کردن به پراگرتنی خهرجکردنی مووچهی فهرمانبهرانی ههریمی کوردستان پیشیلکارییه، به تایبهتی خهرجکردنی مووچهی فهرمانبهرانی حکومهتی فیدرال له پازده پارێزگا عێراقیه کهی تر به ئسانی دهروات بهبی بوونی هیچ لیدوانیک له سهر

مه‌رجه‌كان، جه‌خت ده‌كه‌ينه‌وه كه فهرمانبه‌رانی هه‌ریمی كوردستان هیچ جیاوازییه‌کیان له‌گه‌ڵ فهرمانبه‌رانی ته‌واوی به‌شه‌کانی تری عێراق نییه و له چوارچێوه‌ی قه‌واره‌ی یه‌ك ده‌وله‌تدا خزمه‌تی گشتی جێبه‌جێ ده‌که‌ن.

سییه‌م: له ماده‌ده‌ی (56) یاسای کارگێری دارایی فیدرالی ژماره (6) ی سالی 2019 دا هاتوووه كه له واده‌ی ده‌رچوونییه‌وه ده‌ست ده‌کری‌ت به سالی دارایی داها‌توو، هه‌روه‌ها ماده‌ده‌ی یه‌که‌م/ بر‌گه‌ی (نۆیه‌م) له سالی دارایی وا پێناسه‌ی کردوووه كه بریتیه له‌و ماوه‌یه‌ی كه كه‌ تێیدا یاسای بودجه‌ی گشتی فیدرالی جێبه‌جێ ده‌کری‌ت، به شیوه‌یه‌ك یاسای بودجه‌ی گشتی فیدرالی بۆ سالی 2020 تا ئیستا بریاری له‌سه‌ر نه‌دراوه، بۆیه سالی دارایی تا ئیستا ده‌ستی پێ نه‌کردوووه، ئه‌مه‌ش واتای وایه كه ئه‌م یاسایه نه‌چوووه‌ته واری جێبه‌جێکردن، هاوکات له‌گه‌ڵ ده‌رنه‌کردنی پێنماییه‌كان كه کارئاسانی بۆ جێبه‌جێکردنی یاساکه ده‌کات له لایه‌ن ئه‌نجومه‌نی وه‌زیرانه‌وه به گۆیره‌ی ماده‌ده‌ی 54 ی یاساکه، هه‌روه‌ها نوێنه‌رانی وه‌زاره‌تی دارایی فیدرالی جه‌ختیان له‌سه‌ر پێویستی ده‌رکردنی ئه‌و پێنمایانه‌ کرده‌وه له میانی کۆبوونه‌وه‌یان له‌گه‌ڵ نوێنه‌رانی حکومه‌تی هه‌ریمی کوردستان له 30 ی نیسانی 2020 له به‌غدا.

چواره‌م: بۆ سه‌پاندنی راستی جێبه‌جێکردنی یاسای به‌رپۆه‌بردنی دارایی، بر‌گه‌ی یه‌که‌م له ماده‌ده (13) ی یاساکه، وه‌زیری دارایی پابه‌ند کردوووه به ده‌رکردنی گشتاندن بۆ خه‌رجکردن به‌ پێژه‌ی 12/1 له کۆی گشتی خه‌رجیه‌ راسته‌قینه‌کانی تایبه‌ت به خه‌رجیه‌کانی سالی دارایی رابردوو واته سالی (2019) و له‌سه‌ر بنه‌مای مانگانه تاکو په‌سندکردنی یاسای بودجه‌ی گشتی سالی 2020، هه‌روه‌ها بر‌گه‌ی سییه‌می هه‌مان ماده‌ده زانیارییه‌ کۆتاییه‌کانی دارایی سالی رابردوو (2019) ی له‌سه‌ر بنه‌مای زانیارییه‌ داراییه‌کانی سالی 2020 دیاری هه‌ژمار کردوووه.

پێنجه‌م: هه‌ریم مانگانه مافی خۆیه‌تی 12/1 ی خه‌رجیه‌ راسته‌قینه‌کانی خه‌رجیه‌ داراییه‌کانی سالی دارایی 2019 وه‌ربگری‌ت وه‌ك ته‌واوی پارێزگا‌کانی تری عێراق و به پێی خشته‌ی ژماره (1) ی هاو‌پێچکراو، له‌و کاته‌ی هه‌روه‌ها پێچه‌وانه‌ی ماده‌ده‌کانی یاسای کارگێری دارایی ماوه‌ی سێ مانگی یه‌که‌می سالی 2020 هیچ خه‌رجیه‌ك له شایسته‌ داراییه‌كان بۆ هه‌ریمی کوردستان خه‌رج نه‌کراوه، جگه له خه‌رجیه‌ راسته‌قینه‌کانی تایبه‌ت به دابینکردنی قه‌ره‌بوو‌کردنه‌وه‌کانی فهرمانبه‌رانی هه‌ریمی کوردستان كه ده‌گاته 452 ملیار دینار، كه ئه‌مینداریه‌تی گشتی ئه‌نجومه‌نی وه‌زیرانی داوای راگرتنی ده‌کات، كه ئه‌مه‌ش پێش‌لکاری ئه‌و یاسایه‌ كه پشتی پێ

شەشەم: ماددە (۱۰/ دوو-م-ج) لە یاسای بودجە گشتی فیدرالی بۆ سالی دارایی ۲۰۱۹ حکومەتی فیدرال پابەند دەکات بە دانی شایستەکانی هەریمی کوردستان لە ناویشیاندا قەرەبووکردنەوێ هەمانبەرە و بڕینی بڕی زیانەکان لە پشکی هەریمی کوردستان لە ئەگەری پادەستەکردنی ئەو بڕە نەوتە کە بڕیاری لەسەر دراو، هەروەها وەزارەتی دارایی فیدرال بڕی ۴۵۲ ملیار دیناری مانگانە بۆ هەریمی کوردستان دابین کرد وەک خەرجییەکان و قەرەبووکردنەوێ هەمانبەرە کە کۆی گشتی سالانە دەگاتە پێنج تریلیۆن و ۲۲۸ ملیار دینار لە کۆی گشتی پشکی هەریمی کوردستان لە بودجە خەرجی جاری و خەرجی وەبەرھێنان لە سالی ۲۰۱۹ کە دەکاتە بڕی ۱۰,۵۹۹,۰۲۵,۸۱۱ دینار لە ناویشیاندا دابینکردنی مووچە پێشمەرگە کە دەکاتە بڕی ۸۱۶ ملیار دینار لە چوارچێوەی خشتە خەرجییە سیادییەکان، بەلام هیچ بڕە شایستەییەکی تری هەریمی کوردستان لە ناویشیاندا مووچە هێزەکانی پێشمەرگە خەرج نەکراوە وەک جێبەجێکردنی ماددە (۱۰/ دوو-م-ج) لە یاسای بودجە گشتی فیدرالی بۆ سالی دارایی ۲۰۱۹. کۆی گشتی ئەو بڕە کە دەبوو بە هەریمی کوردستان بدری، بەلام کە نەدراوە وەک لە خشتە ژمارە (۲)ی هاوئێکراوە دەردەکەوێت، زیاترە لە بەهای ئەو زیانە کە بەر داھاتی گەنجینە گشتی فیدرالی کەوتوو لە ئەنجامی پادەستەکردنی بڕی ۲۵۰ ھەزار بەرمیل نەوتی پوژانە بە کۆمپانیای سۆمۆ لە لایەن هەریمی کوردستانەو.

هەوتەم: پشت بەستن بە بڕگە پێنجەمی ماددە (۲۷)ی یاسای کارگێری دارایی بۆ پارگرتنی خەرجکردنی مووچە هەمانبەرانی هەریمی کوردستان بۆ سالی ۲۰۲۰ بەھۆی کۆمەڵێک ھۆکارەو جێبەجێ نەکراوە، لەوانە:

۱. ماددە (۲۷) لە یاساکە، وەزارەتی دارایی پاسپاردوو بە دابەزاندنی (مبالغ المتربة) لەسەر حەوالەکردنی داھاتی نەوت و گاز و ھەر بابەتێکی تر لە لایەن هەریمی کوردستانەو لەوانەش (تەمویلکردنی سالانە هەریمی کوردستان) نەک لەسەر بنەمای مانگانە، جێبەجێکردنی ئەمە پێویست بە دیاریکردنی پارەدارکردنی سالانە هەریمی کوردستان دەکات بە پیتی یاسای بودجە گشتی فیدرال بۆ سالی دارایی ۲۰۲۰ بۆ ئەوێ وەزارەتی دارایی دەست بە دابەزاندنی داھاتەکان بکات.

۲. خەرجکردنی پێژە ۱/۱۲ لە کۆی گشتی خەرجییە راستەقینەکان بۆ خەرجییە جارییەکانی هەریمی کوردستان بۆ سالی دارایی پابردوو واتە (۲۰۱۹) لە لایەن وەزارەتی داراییەو

له سهر بنه مای مانگانه تا ئه و کاته ی یاسای بودجه ی گشتی بۆ سالی ۲۰۲۰ په سند ده کریت، ریکاریکی یاساییه و پشت به ستووه به حوکمه کانی برگه ی یه کهم له ماده ی ۱۳ ی یاسای کارگیری دارایی که به شیواز (صیغه) یه کی ره ها هاتوو بۆ بوونی هیچ لیدوانیک له سهر جیه جیکردنی برگه ی پینجه م له ماده ی ۲۷ ی یاساکه، ههروه ها هیچ بۆچوون و ئیجتیهادیك له ناوه رۆکی ده قه که بوونی نییه، بۆیه هه لپه ساردنی خه ر جیکردنی رێژه ی ۱۲/۱ بۆ هه ری می کوردستان هیچ به لگه یه کی یاسایی نییه، چونکه له یاساکه دا هیچ ده قیک نییه بۆ هه لپه ساردنی خه ر جیکردنی ئه م رێژه یه له سهر بنه مای دابه زاندنی (مبالغ المترتبة) به هۆی هه واله نه کردنی داها ته کان له لایه ن هه ری می کوردستانه وه.

۳. بری ئه و زیانه ی به ر گه نجینه ی گشتی که وتوو به هۆی راده ستنه کردنی ئه و بره نه وته ی که ده بوو هه ری می کوردستان بیدات له لایه ن وه زاره تی دارایی فیدرāl بۆ سالی ۲۰۱۹ دابه زیندراوه، به لام ئه م پرسه بۆ سالی دارایی ۲۰۲۰ پۆیستی به ده رکردنی یاسای بودجه ی گشتی فیدرāl بۆ سالی ۲۰۲۰ هه یه که پرۆژه یاساکه ی به ریککه وتن له لایه ن هه ر دوو حکومه تی فیدرāl و حکومه تی هه ری می کوردستان له مانگی کانوونی یه که می ۲۰۱۹ ئاماده کراوه، که تیدا پابه ندییه دارایی و نه وتییه کانی هه ری می کوردستانی دیاریکراوه به رامبه ر به خه ر جیکردنی شایسته داراییه جیگیرکراوه کان له یاسای بودجه ی گشتی فیدرāl بۆ سالی دارایی ۲۰۲۰، به م شیوه یه له ئیستادا میکانیزمیکی روون بۆ دیاریکردنی چۆنیه تی دابه زاندنی داها ته کان و خه رجی سالانه ی هه ری می بوونی نییه، که ئه م بابه ته ش پۆیستی به ده قیک هه یه له چوارچۆیه ی یاسای بودجه ی گشتی فیدرāl بۆ سالی دارایی ۲۰۲۰ یانیش له میانی لیژنه یه ک که له میانی کۆبوونه وه یه کی هاوبه ش به به شداری به ریزتان و به ریزان وه زیری دارایی فیدرāl و نوینه رانی هه ری می کوردستان له ۲۰ ی نیسانی ۲۰۲۰ به رپوه چوو، پێشنیاز کرا.

۴. جه خت له سهر پابه ندبوونی ته واره تی ده که یه وه له و لیکتیگه یشتنه ی که له گه ل ئیوه دا له مانگی کانوونی یه که می ۲۰۱۹ دروست بووه له چوارچۆیه ی یاسای بودجه ی گشتی فیدرāl بۆ سالی ۲۰۲۰، هیوادارین که ره وانه ی ئه نجومه نی نوینه ران بکریت له ئه گه ری پیکه یانی کابینه ی نوێ، که بارودۆخی ئه م دوا یانه ی عیراق حکومه تیان هه لوه شانده وه و کابینه ی ئیستیای حکومه ت ده ستی له کار کیشایه وه و ئیستا بووه ته حکومه تی کار به ریکه ر، که به هۆیه وه ئه م حکومه ته ناتوانیت پرۆژه یاسای پێشکه ش به ئه نجومه نی نوینه ران بکات.

هه شته م: سه ره رای ئه وه ی پێشمه رگه به پێی ده ستوور به شیکه له سیستمی به رگری عیراق

و چەندین قوربانی داوه بە تايبەت لە ڕووبەڕووبوونەوه و لەناوبردنی تیرۆر، بەلام تا ئیستا شایستەکانی پێشمەرگە لە مووچە و خەرجییەکانی پرچەککردن و ئامادەکردن و مەشقی پێدانهوهی خەرج نەکراوه، سەرەرای بوونی ژمارەیەک دەق لە ناو یاساکانی بودجەی فیدرالی لەوێتە سالی ۲۰۰۵-هه، که ئەمەش وایکردوو وەزارەتی دارایی و ئابووری هەریمی کوردستان لەوێتە سالی ۲۰۰۵-هه مووچەی پێشمەرگە بخاتە ئەستۆی خۆی، هەروەها لەوێتە سالی ۲۰۱۴-هه بە هەمان شیوە تیچووی جەنگی دژ بە داعشی لە ئەستۆ گرتوووە سەرەرای بوونی تەنگژەیی دارایی بەهۆی ئەوەی لە شوباتی ۲۰۱۴-هه پشکی هەریمی کوردستان لە بودجەی گشتی فیدرال بپارێت، هەروەها مووچەی پێشمەرگە لە سالی دارایی ۲۰۱۹ و ۲۰۲۰ خەرج نەکراوه که دەگاتە بری ۶۸ ملیار دیناری مانگانه، سەرباری ئەوەی لە خشتەیی خەرجییە سیادییەکان بۆ سالی ۲۰۱۹ جێگیر کراوه.

نۆیەم: هەریم پێشتر و ئیستاش زیاتر لە ملیۆنێک ئاواره و پەناھەندەیی لە خۆ گرتوو، که حکومەتی هەریمی کوردستان تیچووی خەرجی ئەو ئاواره و پەناھەندەیی لە هاوولاتیانمان لە پارێزگاكانی تر لە ئەستۆ گرتوو بە تايبەت لە ڕووی چاودێری ئاسایش و تەندروستی و فێرکردن و دابینکردنی پێداویستی و پێویستیەکانی بژێویان لەوێتە سالی ۲۰۱۴، تەواوی ئەوانەش لە راپۆرتی هاوپیچکراو خراونەتە ڕوو، که هاوکات ڕوون کراوەتەوه حکومەتی فیدرال هیچ بەشدارییەکی نەکردوو.

دەیهەم: حکومەتی فیدرال لەوێتە شوباتی ۲۰۱۴-هه تا سالی ۲۰۱۹ شایستەکانی هەریمی کوردستانی پەوانە نەکردوو، ئەمەش وایکردوو هەریم پەنا بباتە بەر دۆزینەوهی سەرچاوه بۆ پارەدارکردن و خەرجی و پێداویستیەکانی لە میانێ قەزر کردن و گرتنەری تەقەشوف و ڕێکاری کەمکردنەوهی خەرجییە گشتییەکان و پاشەکەوتی ناچاری بە ڕێژەییەکی زۆر لە مووچەی فەرمانبەرانە هەریم، هاوکات لەگەڵ دابینکردنی خەرجی بۆ ژمارەییەکی گەورە لە پەناھەندە و ئاوارهکان و تیچووی جەنگی دژ بە تیرۆر، که هەموو ئەمانە وایانکردوو هەریمی کوردستان ڕووبەڕووی بارگرانییەکی گەورەیی دارایی ببێتەوه، هاوکات هەریم پشتمانی لە ساغکردنەوهی شایستەکان دەکاتەوه لە نیوان هەریم و حکومەتی فیدرال بۆ هەموو ئەو سالانەیی رابردوو، ئەمەش لە میانێ میکانیزمگەلیک که لە یاساكانی بودجەی گشتی فیدرال بۆ دیاریکردنی ماف و ئەركەکانی هەر دوو لا ئاماژەیی بۆ کراوه.

له کۆتاییدا سەرۆکی دیوانی ئەنجومه‌نی وه‌زیران بۆ حکومه‌تی فیدراڵ دووپات کردووه‌ته‌وه که هه‌لۆیستی هه‌ریۆمی کوردستان نه‌گۆره و سیاسه‌ته‌کانی بۆ چاره‌سه‌رکردنی ئەم دۆسیه‌یه به پێی ده‌ستوور و یاسا و له‌سه‌ر بنه‌مای هاوبه‌شی ده‌ییت، داوا ده‌که‌ین له‌سه‌ر بنه‌مای راسپاردە‌ی هاوبه‌ش که هه‌ر دوو لا له‌ ئەنجامی کۆبوونه‌وه‌ی به‌غدا له‌ ۲۰-ی نیسانی ۲۰۲۰ له‌ نیوان نوێنه‌رانی (ئه‌مینداریه‌تی گشتی ئەنجومه‌نی وه‌زیران و نوێنه‌رانی وه‌زاره‌تی دارایی فیدراڵ و شاندی هه‌ریۆمی کوردستان) پێی گه‌یشته‌وین، چاو به‌و پرێکاره‌ بخشیننه‌وه که له‌ نووسراوی سه‌ره‌وه‌تان ئاماژه‌ی بۆ کراوه، که دیاره‌ ناوه‌ڕۆکی ئەم لیکتیگه‌یشتنه‌ هاوبه‌شه راسپاردە‌ی راگرتنی جێبه‌جێکردنی نووسراوه‌که‌تان ده‌کات و داوای به‌رده‌وامی خه‌رجکردنی مووچه‌ی فه‌رمانبه‌رانی هه‌ریۆمی کوردستان ده‌کات وه‌ک سه‌رجه‌م فه‌رمانبه‌رانی تری حکومه‌تی فیدراڵ، هاوکات له‌گه‌ڵ پێکهێنانی لیژنه‌یه‌کی هاوبه‌ش له‌ نیوان هه‌ر دوو لا به‌ به‌شداری دیوانی چاودێری دارایی فیدراڵ و دیوانی چاودێری دارایی هه‌ریۆم بۆ دیاریکردنی ئەوه‌ی له‌ ئەستۆی هه‌ریۆمدايه له‌ پابه‌ندبوونه‌کان و مافه‌کانی له‌ ژێر پۆشنایی ده‌ستوور و یاساکانی بودجه‌ی فیدراڵی بۆ ساڵه‌کانی ۲۰۱۴ تا ۲۰۱۹ به‌ مه‌به‌ستی یه‌کلایکردنه‌وه‌یان. هه‌روه‌ها ئەم ده‌رفه‌ته‌ ده‌قۆزینه‌وه بۆ دووباره‌کردنه‌وه‌ی هه‌لۆیستی نه‌گۆرمان به‌ پابه‌ندبوون به‌ لیکتیگه‌یشتنی هاوبه‌ش که له‌ چوارچێوه‌ی ئاماده‌کردنی پرۆژایاسای بودجه‌ی گشتی فیدراڵ بۆ ساڵی دارایی ۲۰۲۰ له‌سه‌ری پرێکه‌وتووین و تێیدا چاره‌سه‌ری پابه‌ندییه‌ دارایی و نه‌وتیه‌کانی نیوان هه‌ردوو لایمان کرد به‌ شیوه‌یه‌کی هاوسه‌نگ که خزمه‌ت به‌ به‌رژه‌وه‌ندی گشتی بکات، بۆیه ئومێده‌وارین بگه‌ینه‌ چاره‌سه‌ریکی ریشه‌یی بۆ ئەو کێشه‌ هه‌لۆاسراوانه‌ له‌ میانی گه‌یشتن به‌ ئاماده‌کردنی پرۆژه‌یاسای فیدراڵی هاوبه‌ش بۆ نه‌وت و غاز و دابه‌شکردنی داهاته‌کان.

ههروه‌ها له‌گه‌ڵ نووسراوه‌که‌شدا چه‌ندین خشته‌هاوپیچ‌کراون که‌ لێره‌دا ده‌یان‌خه‌ینه‌ پوو، له‌به‌ر
گرنگی زانیارییه‌کانی ئێویان:

۱- خشته‌ی ژماره‌ (۱) خه‌رجیه‌ راسته‌قینه‌کان و خه‌رجیه‌ جارییه‌کانی هه‌ری‌می کوردستان بۆ
سالی دارایی ۲۰۱۹.

۲- خشته‌ی ژماره‌ (۲) خه‌رجیه‌ راسته‌قینه‌کانی تایبته‌ به‌ نه‌وت و غاز بۆ سالی دارایی ۲۰۱۹.

۳- خشته‌ی ژماره‌ (۳) شایسته‌کانی هه‌ری‌می کوردستان به‌ گوێره‌ی یاسای بودجه‌ی گشتی
فیدرالی بۆ سالی دارایی ۲۰۱۹.

۴- خشته‌ی ژماره‌ (۴) تایبته‌ به‌ بری قه‌ره‌بووکردنه‌وه‌ی زیانه‌کانی هه‌ری‌می کوردستان له‌
ئه‌نجامی تاوانه‌کانی پزژی‌می پێشوو له‌ سالی ۱۹۶۳ تاكو سالی ۲۰۰۳.

۵- راپۆرتیکی تایبته‌ به‌ زانیارییه‌ تایبته‌ته‌کان سه‌باره‌ت به‌ ژماره‌ی ئاواره‌ و په‌ناهه‌نده‌کانی
هه‌ری‌می کوردستان و تیچووه‌کانیان.

۶- خشته‌ی ژماره‌ (۵) پشکی هه‌ری‌می کوردستان له‌ بودجه‌ی گشتی فیدرالی و بری ناردراو له‌
سالی ۲۰۱۴ تاكو ۲۰۱۹.

۷- خشته‌ی ژماره‌ (۶) خه‌رجیه‌کانی تایبته‌ به‌ به‌های کپینی کاره‌با له‌ هه‌ری‌م به‌ گوێره‌ی
گریه‌سته‌کان له‌گه‌ڵ کۆمپانیاکانی (کار، قه‌یوان، فۆکس ئینه‌رجی، به‌ختیار گرووپ، ماس) که‌
حکومه‌تی هه‌ری‌می کوردستان ئه‌و خه‌رجیه‌کانه‌ی به‌ دۆلار به‌ وه‌به‌ره‌ینه‌ران داوه‌ له‌ سالی ۲۰۱۹.

۸- خشته‌ی ژماره‌ (۷) تایبته‌ به‌ دیاریکردنی بری وزه‌ی کاره‌بای ئاماده‌کراو بۆ پارێزگای که‌رکووک
که‌ له‌ لایه‌ن هه‌ری‌مه‌وه‌ سووته‌مه‌نی پێویستی بۆ دااین کراوه‌.

خشتەى ژمارە (۱)

خەرجىيە راستەقىنەكان و جارييه كانى ھەريّم بۆ سالى دارايى ۲۰۱۹ بە دىنارى عىراقى.

دابينکردن	كۆي مانگانه	سالانه
قەرەبووكانى قەرمانبەران	۸۹۵ مىليار دىنار	۱۰.۷۴۰ تريليون دىنار
خەرجىيە جارييه كان	۲۴۸ مىليار دىنار	۲.۹۷۶ تريليون دىنار
خەرجىيە كانى وەبەرھيپان	۴۷ مىليار دىنار	۵۶۴ تريليون دىنار
كۆي گشتى	۱.۱۹۰ تريليون دىنار	۱۴.۲۸۰ تريليون دىنار

خشتەى ژمارە (۲)

خەرجىيە راستەقىنەكانى تاييەت بە نەوت و غاز بۆ سالى دارايى ۲۰۱۹.

ناونيشانى دۆكيومېنت	پارەي پەيوەندىدار بە نەوت
داتاي وەشان	۲۶ نىسانى ۲۰۲۰
سەرچاوەي دۆكيومېنت	۲۰۱۹: ماوەي رېكەوت

وردىبىنى سەربەخۆ بو خەرجى داھاتى نەوت و غاز

بابەت	۲۰۱۹، ۱چ	۲۰۱۹، ۲چ	۲۰۱۹، ۳چ	۲۰۱۹، ۴چ	۲۰۱۹
پارەدان لەلایەن ھۆكۆمەتى ھەريّم بۆ بەرھەمھەنەرانى نەوت	۷۵۶،۵۸۱،۲۳۹	۶۵۱،۳۹۵،۰۰۲	۸۸۸،۱۶۹،۷۵۹	۲۴۰،۹۷۵،۲۹۰	۲،۵۳۷،۱۲۱،۲۹۰
پارەدانى گومرگ بۆ كۆمپانىيەي وزەي توركى (TEC)	۱۳۴،۹۹۶،۶۱۹	۱۲۹،۴۳۶،۲۹۳	۱۴۲،۶۷۲،۵۵۷	۸۷،۱۲۵،۸۴۶	۴۹۴،۱۸۶،۳۱۵
پارەدان بۆ كۆمپانىيەي بۆري نەوتى كوردستان (KPC)	۱۲۲،۰۵۵،۰۶۱	۱۷۲،۵۷۸،۹۴۲	۱۷۴،۵۷۲،۱۲۵	۱۷۵،۱۶۶،۷۲۶	۶۴۴،۳۷۲،۸۵۴
كۆمپانىيەي نەوتى (TEK) پارەدانەوہەي قەرز بۆ (TPIC) نېودەولەتېي توركى	۳۱۰،۰۰۰،۰۶۱	۵۰،۰۰۰،۰۴۰	۱۵۰،۰۰۰،۰۸۰	۱۰۰،۰۰۰،۰۸۲	۶۱۰،۰۰۰،۰۳۶۲
پارەدانى ھۆكۆمەتى ھەريّم بۆ لايەنەكانى تر	۵۱۶،۷۹۰،۲۴۷	۶۴،۷۶۷،۲۷۹	۷۸،۹۸۲،۵۰۴	۱۲۰،۹۴۶،۴۰۱	۷۸۱،۴۸۶،۴۳۱
كۆي گشتى	۱،۸۴۰،۴۲۳،۳۲۶	۱،۰۶۸،۱۷۷،۵۵۶	۱،۴۳۴،۳۵۲،۰۲۵	۷۲۴،۲۱۴،۳۴۵	۵،۰۶۷،۱۶۷،۲۵۲

خشتهی ژماره (۳)

شایسته‌کانی ههریمی کوردستان به گویره‌ی یاسای بودجه‌ی گشتی فیدرالی بۆ سالی دارایی
۲۰۱۹

ژ	بۆ به دیناری عێراقی	دابینکردن	به‌لگه‌ی یاسایی
۱	۵ تریلیۆن و ۴۴۸ ملیار	قه‌ره‌بووه‌کانی ئه‌و فه‌رمانبه‌رانه‌ی ژماره‌یان به ۶۸۲ هه‌زار و ۲۱ فه‌رمانبه‌ر دیاری کراوه	خشته‌ی (ه‌ا) خه‌ملاندنی بودجه به گویره‌ی هه‌ژماره سه‌ره‌کیه‌کان، خشته‌ی (ج) هێزی کاری ئه‌و وه‌زاره‌ت و فه‌رمانگه‌یانه‌ی له‌ ناوه‌نده‌وه مووچه‌یان پێ دراوه له سالی ۲۰۱۹.
۲	۲ تریلیۆن و ۷۵۲ ملیار	خه‌رجیه جارییه‌کان (جگه له قه‌ره‌بووی فه‌رمانبه‌ران)	خشته‌ی (ب) خه‌رجیه‌کان به گویره‌ی وه‌زاره‌ته‌کان له سالی ۲۰۱۹
۳	۱ تریلیۆن و ۵۸۴ ملیار	خه‌رجی پرۆژه‌کانی وه‌به‌ره‌تیان	خشته‌ی (ب) خه‌رجیه‌کان به گویره‌ی وه‌زاره‌ته‌کان له سالی ۲۰۱۹
۴	۵۹۲ ملیار	خه‌رجی حاکییه	خشته‌ی (د) خه‌رجی حاکییه بۆ سالی ۲۰۱۹
۵	۸۱۶ ملیار	مووچه‌ی پێشمه‌رگه له چوارچێوه‌ی خه‌رجیه‌کانی وه‌زاره‌تی به‌رگری له نه‌خشه‌ی خه‌رجیه سیادییه‌کان	مادده‌ی (۱۰/ دووهم/ب)
۶	۶۰۷ ملیار	۱۲،۶۷% له‌و بره‌ پاره‌یه‌ی له زیاده‌ی داهاته‌کانی نه‌وتی خاوه‌ به‌ ده‌ست هاتووه که بره‌که‌ی به (۴) تریلیۆن دینار داده‌نرێت	مادده‌ی (۵/ب)
۷	۳۰۲ ملیار	شایسته‌ی ئه‌و پارێزگا‌پانه‌ی له ههریمی نه‌وتیان لێ به‌ره‌م ده‌هێنرێت له به‌شی دابینکردنی په‌ترۆدۆلار به گویره‌ی ۵% له داها‌تی به‌ده‌سته‌اتووی پشکی ههریمی کوردستان له هه‌ناردنه‌کردن که بره‌که‌ی ۲۵۰ هه‌زار به‌رمیل نه‌وتی پۆژانه‌یه	مادده‌ی (۲/ یه‌که‌م/۵)
۸	۴۸۰ ملیار	شایسته‌کانی ههریمی کوردستان له گه‌رانه‌وه‌ی دابینکردنی پێژه‌ی ۵% له داها‌تی پ‌سووماتی گومرکی	مادده‌ی (۹/سییه‌م)
۹	۳۶۰ ملیار	پرۆژه‌کانی گرێبه‌ستی گرێبه‌سته‌کانی کارکردن/ ههریمی کوردستان	خشته‌ی هه‌ژماردنی پشکی ههریمی کوردستان له کۆی گشتی بودجه‌ی گشتی فیدرالی بۆ سالی ۲۰۱۹
	کۆی گشتی شایسته‌کانی ههریم	۱۲ تریلیۆن و ۸۴۱ ملیار دینار	

جۆرى زيانەكان	نرخ به دۆلارى ئەمريكى
زيانه مروّيهكان	۳۰۶,۸۴۹,۹۵۰,۰۰۰
زيانه ماددييهكان	۳۲,۸۴۸,۳۵۲,۶۰۰
زيانه ژينگهيهكان (دامه زراندى سندوقىكى تاييهت)	۵,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰
زيانه ناراستهوخوكان (دامه زراندى سندوقىكى تاييهت)	۵,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰
زيانه كانى به ئەنقەست فەرامۆشكراوى ژيخانى ئابوورى	۳۰,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰
دووباره ئاوه دانكردنهوه	۵,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰
كۆى گشتى	۳۸۴,۶۹۸,۳۰۲,۶۰۰

زيانه مروّيهكان

زيانه مروّيهكان	ژماره قوربانى	پيژەى خەملىندراوى ماددى بۆ ھەر قوربانى/ زيانەركەوتووئەك	كۆى گشتى به ئەمريكى دۆلارى
قوربانىيەكان لە پرۆسەكانى جینۆسایدى به كۆمەڵ	۲۰۰,۰۰۰	۳۰۰,۰۰۰	۶۰۰,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰
قوربانىيانى تاوانەكانى دژ به مروّفايهتى و تاوانەكانى جەنگ	۶۵,۰۰۰	۳۰۰,۰۰۰	۱۹,۵۰۰,۰۰۰,۰۰۰
بەزۆر زيانگەياندىن بە خاوەنى قوربانىيان (دوو كەس لە ھەر خيزانتيكى خاوەن قوربانى)	۵۳۰,۰۰۰	۹۰,۰۰۰	۴۷,۷۰۰,۰۰۰,۰۰۰
پەككەوتن لە ئەنجامى پرۆسەكانى جینۆساید و جەنگ	۱۸,۷۰۰	۱۵۰,۰۰۰	۲,۸۰۵,۰۰۰,۰۰۰
زيندانىيانى سىياسى لە سەردەمى رژيمەكانى پيشوو	۱۰,۰۰۰	۱۰۰,۰۰۰	۱,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰
تەرحيلكراوهكان (بە گوێرەى ماددەى ۱۴۰)	۵۱۶,۸۹۹	۵۰,۰۰۰	۲۵,۸۴۴,۹۵۰,۰۰۰
گواستنهوهى بەزۆرەملی لە سەردەمى رژيمەكانى پيشوو (۶۰۰,۰۰۰) خيزان	۶۰۰,۰۰۰	۲۵۰,۰۰۰	۱۵۰,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰
كۆى گشتى			۳۰۶,۸۴۹,۹۵۰,۰۰۰

زيانه ماددييهكان

زيانه ماددييهكان	ژماره	تيكراى گشتى يەكەى نيشتەجيپوون	تيكراى به ژماره	خەملىندراوى ماددى بۆ ھەر يەكەيەكى نيشتەجيپوون	كۆى گشتى به دۆلارى ئەمريك
ناوەندى شارۆچكە و شارەدێ و گوند و لادێ	۵,۰۰۳	۵۰	۲۵۰,۱۵۰		۱۲,۵۰۷,۵۰۰,۵۰۰

زیانه ماددییه کان

					پروخیتر، سووتیتراو و ویرانکراوه کان
۲۹۱,۹۰۰,۰۰۰		۸۳۴		۸۳۴	قوتابخانه کان
۶۸۸,۴۷۱,۰۰۰		۱,۶۶۷		۱,۶۶۷	پهرستگه کان
۷۳,۵۰۰,۰۰۰		۳۵۰		۳۵۰	ناوهنده کانی ته ندروستی
۱۲,۵۰۷,۵۰۰,۰۰۰		۲۵۰,۱۵۰		۲۵۰,۱۵۰	کیلگه ی ههر مالیک
۴,۷۴۶,۹۸۱,۶۰۰		۲۳,۷۳۴,۴۹۸		۲۳,۷۳۴,۴۹۸	ناژله کان
۳۲,۵۰۰,۰۰۰		۶۵		۶۵	ناوهنده کانی پولیس و بهرگری مهدهنی
۲,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰					خزمه تگوزارییه کانی تر (کاره با، په یوه نندییه کان، ناو، ریگه و پرده کان)
۳۲,۸۴۸,۳۵۲,۶۰۰					کوی گشتی

زیانه کانی تر:

ژ	زیانه کان	کوی گشتی به دۆلار
۱	زیانه ژینگه ییه کان (دامه زرانندی سندووقیکی تاییه ت) ژینگه ی زهمینی و هوکاره کانی که شوهه و	5.000.000.000
۲	پۆلی زیانه ناراسته خوکان (دامه زرانندی سندووقیکی تاییه ت) زیانه کۆمه لایه تی و ئابوورییه کان و ئه وانی تر	5.000.000.000
۳	زیانه کانی به ئه نقه ست فه رامۆشکراوی ژیرخان فرۆکه خانه کان، ریگه خیراکان، زانکۆکان و په یمانگه و کۆلیژ و ناوهنده گشتیه کان	30.000.000.000
۴	دووباره ئاوه دانکرده وه	5.000.000.000
	کوی گشتی	45.000.000.000

تېيىنى ۱

زىانگەياندىنى بەزۆرەملىق خاۋەن قوربانىيەكان (دوو كەس لە ھەر خىزانتىك)	چەندەن نىشانەي درىژخايەن و تىكچوونى بارى دەروونى و نەخۆشىيە درىژخايەنەكان كە دووچارى خاۋەنى قوربانىيەكان بوۋەتەو
پەككەوتن لە ئەنجامى پروسەكانى جىنۇسايد و جەنگەكان	چەندەن نىشانەي درىژخايەن و تىكچوونى بارى دەروونى و نەخۆشىيە درىژخايەنەكان كە دووچارى كەسانى ترى جگە لە خاۋەنى قوربانىيان بوۋەتەو
زىندانىيانى سىياسى لە ماۋەي سەردەمى پزىمەكانى پىشوو (بە گوپرەي ماددەي ۱۴۰)	بە پىي دەستورى ناۋچە كوردستانىيە جى ناكۆك لەسەرەكان دەگرىتەو
كوچىپىكرەن و پاگواستنى بەزۆرەملىق لە سەردەمى پزىمەكانى پىشوو (تا ئىستا ۶۰۰ ھەزار خىزان دەبىت)	ئەو كەسانە دەگرىتەو كە بە شىۋەي پاستەوخو و ناراستەوخو لە شويىنى خويان دەركران و بەزۆرەملىق چوونەتە ناۋچەكانى ترى عىراق يان دەرەو

تېيىنى ۲

زىانە ماددىيەكان (زىانى خاپوور كەردن)	تېيىنىيەكان
گوند و شارۋچكە و شارەدى و لادى و پىرانكراۋەكان، سووتاۋەكان و پرووخيپراۋەكان	مولكىەتى نىشتەجىيوونى ھەموو ئەو شويانە دەگرىتەو، كە ھەندىك ناۋچە ھەيە چەند جار پرووبەرووى تىكەن بوۋەتەو لە ميانى ئۆپەراسىۋنە جياۋازەكان
قوتابخانەكان	
پەرسىگە ئايىنىيەكان	ھەموو مزگەوت و شويىنى نوپۇز كەردن و كەنىسە و دىرەكان دەگرىتەو
ناۋەندەكانى تەندروستى	ھەموو يەكەيەكى تەندروستى دەگرىتەو
كىلگەي ھەر ماللىك	ھەموو بىستان و كىلگە و دارىكى بەردار و بىيەرى ھەر ماللىك دەگرىتەو
ئاژھالى ھەر ماللىك	ھەموو چۆرەكانى ئاژھال دەگرىتەو
ناۋەندەكانى پوليس و بەرگرى شارستانى	
خەزمەتگوزارىيەكانى تر	سەرچەم و پىستگەكانى پەيوەندى و گەياندن و تۆپەكان و وپىستگەكانى بەرھەمھىيەنى كارەبا و ناۋەند و تۆپەكانى دابەشكەردن و بىرەكانى ئاۋ و كارپزەكان و پىرۇژھەكانى پالوتنى ئاۋ و بۆرى گشتى و تاييەت و تۆپەكانى دابەشكەردىيان و پىگە و شەقامە ناخۆيىيەكان و پردە فرەقەبارەكان و چۆرەكانىيان دەگرىتەو

تېيىنى ۳

زىانە ژىنگەيىيەكان (دامەزراندنى سىندوۋىكى تاييەت)	تېيىنىيەكان
ژىنگەي زەمىنى و ھۆكارەكانى كەشۋەوا	سەرچەم دارستانە سىروشتىيەكان و پرووبارەكان و زىيەكان كانيۋ و كارپزەكان و لەۋەپگە سىروشتىيەكان و گردۆلكە و تەپۆلكە و بەردەلان و ناۋچە خۆلىيەكان و دەشتايىيەكان و بىابانەكان و با و گەرمى و شى و فشارى ئاسمانى و باران دەگرىتەو كە ھىچيان بە پارە ناخەملىندىرېن بەلكو دەبىت پىككەوتنىيان لەسەر بىكرىت

تېيىنى ۴

زىيانە ناراستەوخۇكان (دامەزاندنى سىندووقىكى تايىت)	تېيىنىيەكان
زىيانە كۆمەلەيەتى و ئابوورىيەكان و ئەوانى تر	لېككەلەشەنەۋەي خىزان و ھۆكارەكانى لەدەستدان و نەمانى پەيۋەندى لە نىۋان تاكەكان و بۆلۈپۈنەۋەي كارىگەرەيەكانى شۆكۈبون و كارىگەرەيە نەريىيەكانى تر و نەمانى مەمانە نەمانى ھەستەردن بە ژيان و ھەستەردن بە سوۋكايەتى پى كەردن و ژىردەستەيى و لەدەستدانى ھەستى ھاۋولايىۋون و كارىگەرى نەريىنى بەسەر لايەنى ئابوورى و لېككەۋتەكانى و دابەزىنى ئاستى بەرھەم و بەرھەمەتپان و پىشت بەستى بە دەرەۋە و بۆلۈپۈنەۋەي بىكارى و نەبون و پىشكەشەنەكەردنى خەزەتگوزارىيە گىشتىيەكان.

تېيىنى ۵

زىيانەكانى بەئەنقەست فەرامۇشكەردنى ژىرخانەكان	تېيىنىيەكان
فەرۋكەخانەكان	دامەزاندنى فەرۋكەخانە لە پارىزگاكانى ھەريم
پىگا خىراكان	پىگا خىراكان و لاۋەكەيەكان و ھىلى شەمەندەفەر
زانكۆ و پەيمانگەكان	دامەزاندنى زانكۆ لە شارە گەۋرەكان و كەندەۋەي پەيمانگە لە شارۋچكە و شارەدېكان
ناۋەندە گىشتىيەكان	سەرچەم ناۋەند و ھەۋارە گەشتىيار و بازىرگانىيەكان و كارگەكانى بەرھەمەتپاننى ئازھلى و كىشتوكالى و ناۋەندە گىشتىيەكانى تر دەرگىتەۋە

تېيىنى ۶

دووبارە ئاۋەدانكەندەۋە (دامەزاندنى سىندووقىكى تايىت)	تېيىنىيەكان
دووبارە ئاۋەدانكەندەۋە (قەرەبۈۋەكەندەۋەي دووبارە بونىاتانەۋە)	سەرچەم وېستگەكانى پەيۋەندى و گەياندن و تۆپەكان و وېستگەكانى بەرھەمەتپاننى كارەبا و ناۋەند و تۆپەكانى دابەشكەردن و بىرەكانى ئاۋ و كارىزەكان و پىرۋەكانى پالاۋتنى ئاۋ و بۆرى گىشتى و تايىت و تۆپەكانى دابەشكەردىيان و پىگە و شەقامە ناۋخۇيەكان و پردە فرەقەبارەكان و جۆرەكانىيان دەرگىتەۋە

سەرچاۋەي زانىارىيەكان

۱. ۋەزارەتى كاروبارى شەھىدان و ئەنفالكران ۲. ۋەزارەتى پلاندانان - دەستەي ئامار
۳. ۋەزارەتى پىشمەرگە ۴. ۋەزارەتى ناخۇ - بەريۋەبەرايەتى كۆچ و كۆچبەران
۵. دەستەي ناۋچە جى ناكۆك لەسەرەكان (ماددەي ۱۴۰)

وهزارهتی ناوخۆ ناوهندی هه‌ماهه‌نگی قه‌یرانه‌ هاوبه‌شه‌کان

تیچووی خزمه‌تگوزارییه‌کان که پیشکەش به‌ ئاواره و په‌ناهه‌نده‌کان کراوه
له‌ هه‌ریمی کوردستان – عێراق
له‌ سالی ٢٠١٤ تاوه‌کو سالی ٢٠٢٠

رپۆرتی ژماره (٨) له ٢٧/٤/٢٠٢٠

پیشەکی

دوای هه‌لگیرسانی شه‌ری ناو‌خۆیی له سووریا له ساڵی ۲۰۱۱، ژماره‌یه‌کی زۆری هاوولاتیانی سووریا به‌ره‌و ولاتیانی دراوسێ کۆچیان کرد و ئاواره بوون، که له سه‌ره‌تای ساڵی ۲۰۱۲ دا نزیکه‌ی (۲۵۰) هه‌زار که‌سیان پروویان له هه‌ریمی کوردستان - عێراق کرد و له ژێر سه‌ره‌په‌رشتی حکومه‌تی هه‌ریمی کوردستاندا مانه‌وه. له ئیستادا پڕژه‌ی ۳۷٪ی ئه‌و ئاوارانه له ۹ خێوه‌تگای پارێزگا‌کانی هه‌ولێر و سلێمانی و ده‌وێک نیشته‌جێن، به‌لام پڕژه‌که‌ی تریان له ناوه‌ندی پارێزگا‌کان ده‌ژین. مایه‌ی ئاو‌پلێدانه‌وه‌یه ئه‌و هاوولاتییه سووریانه کاتی‌ک پروویان له هه‌ریمی کوردستان کرد، هه‌موو شتیکی خۆیانیان به‌جیه‌پشتبوو و به ته‌نها پشتیان به هاوکارییه مرۆیه‌کان ده‌به‌ست که له لایه‌ن حکومه‌تی هه‌ریمی کوردستان و خه‌لکی هه‌ریمی کوردستان و پڕی‌ک‌خراوه ناو‌خۆیی و نیوده‌وله‌تییه‌کانه‌وه پیشه‌که‌شیان ده‌کرا.

دوای هێرشێ پڕی‌ک‌خراوی تیرۆریستی داعش و داگیرکردنی شاری موصل و ژماره‌یه‌ک شاری تر له ساڵی ۲۰۱۴، دوای ماوه‌یه‌کی که‌م ژماره‌یه‌کی زۆری هاوولاتیانی عێراق که نزیکه‌ی سێ ملیۆن که‌س ده‌بوون له سه‌ره‌تا‌کانی هێرشه داگیرکارییه‌کانی داعش پروویان ئاواره‌ی ناوچه‌کانی عێراق بوون و نزیکه‌ی ملیۆنیکیان پروویان له هه‌ریمی کوردستان کرد، له کۆی ئه‌و ژماره‌یه‌دا پڕژه‌ی ۲۰٪یان له ۳۸ خێوه‌تگا پێشوازی کران، ئه‌وانی تر به ناو شار و شارۆچکه و شاره‌دی‌کانی هه‌ریمی کوردستان له پارێزگا‌کانی هه‌ولێر و سلێمانی و ده‌وێک و هه‌له‌بجه و هه‌ردوو ئیداره‌ی سه‌ربه‌خۆی گه‌رمیان و راپه‌رین ب‌لاو بوونه‌وه.

دوای پڕۆسه‌کانی رزگارکردنی ناوچه داگیرکراوه‌کانی ژێر ده‌سه‌لاتی داعش له لایه‌ن هێزه‌کانی پێشمه‌رگه و سوپای عێراق، پڕۆسه‌ی ئاواره‌بوون به چه‌ندین هۆکاری جۆراوجۆره‌وه به‌رده‌وام بوو، به شیوه‌یه‌ک له ماوه‌یه‌کی که‌مدا ژماره‌یه‌کی تری هاوولاتیان و خێزانه‌کان که ده‌رفه‌تی ده‌ربازبوونیان هه‌بوو په‌نایان برده به ناوچه پارێزراوه‌کان، به‌م شیوه‌یه ژماره‌ی ئاواره عێراقیه‌کان بۆ نزیکه‌ی پێنج ملیۆن و نیو که‌س به‌رز بووه‌وه له ساڵی ۲۰۱۶، به‌م جۆره ژماره‌یان له هه‌ریمی کوردستان بۆ نزیکه‌ی ملیۆنی‌ک و نیو به‌رز بووه‌وه، ئه‌مه‌ش وایکرد پڕژه‌ی دانیش‌تووانی هه‌ریمی کوردستان به تیک‌رای ۳۰٪ به‌رز ببێته‌وه.

ئهم بارودۆخه قورسه وایکرد قه‌یرانیکی مرۆیی له راده‌به‌ده‌ر له هه‌ریمی کوردستان دروست ببێت و بووه هۆکاری زیانگه‌یان‌دن به سی‌کته‌ره‌کانی دارایی و ئابووری و کۆمه‌لایه‌تی و سیاسی و فشاری‌کی زۆری خسته سه‌ر که‌رتنه‌کانی خزمه‌تگوزارییه جۆراوجۆره‌کان.

بری تێچووی خه‌رجیه‌کان که له ماوه‌ی پێنج ساڵدا پیشه‌که‌ش به ئاواره و په‌ناهه‌نده‌کان

کراوه به نزیکه‌ی هه‌وت ملیار دۆلار ده‌خه‌ملێدری، ئه‌مه‌ش به‌ پشت به‌ستن به‌ پێوه‌ره‌کانی بانکی نێوده‌وه‌لتی که‌ بره‌که‌ی به‌ پێژهی ۲.۶ دۆلار خه‌ملاندوو به‌ هه‌ر که‌سیک له‌ کاتی ته‌نگه‌ و قه‌یرانه‌کاندا به‌ مه‌به‌ستی دابینکردنی خزمه‌تگوزارییه‌ بته‌په‌تیه‌کان له‌ نموونه‌ی (دابینکردنی شوینی نیشته‌جیوون، دابینکردنی خۆراک، خزمه‌تگوزاری ته‌ندروستی، که‌رتی په‌روه‌رده، ئاو، کاره‌با، پاکوخواینی، ئاسایش، به‌رپه‌رده‌کردنی خپه‌تگه‌کان و خزمه‌تگوزارییه‌ یاساییه‌کان و...). له‌و کاته‌ی به‌شیکی تری خزمه‌تگوزارییه‌ به‌رده‌سته‌کان زه‌حمه‌ته‌ هه‌ژمار بکریه‌ بۆ نموونه‌ به‌کارهێنانی پێگه‌وبان و که‌مه‌بوونه‌وه‌ی ده‌رفه‌تی کار و به‌رزبوونه‌وه‌ی نرخه‌ی که‌لوپه‌ل و به‌رزبوونه‌وه‌ی کرێ و زیاده‌بوونی پێژهی بیکاری و هه‌لکشانی پێژهی هه‌ژاری بۆ نموونه‌ (پێژهی هه‌ژاری له‌ هه‌ریمی کوردستان له‌ سالی ۲۰۱۴ ته‌نها ۳.۳ بوو، به‌لام له‌ ۲۰۱۶ گه‌یشه‌ ۱۳٪).

شیاوی ئاماژه‌یه‌ پێژهی نزیکه‌ی ۲۵٪ی ئه‌م خه‌رجیانه‌ له‌ لایه‌ن وڵاتانی به‌خشه‌ر له‌ پێگه‌ی نه‌ته‌وه‌یه‌ که‌گرتوووه‌کان و پێکخراوه‌ نێوده‌وه‌لتی و پێکخراوه‌کانی ناوخۆیییه‌وه‌ به‌رده‌ست خراوه‌، به‌لام پێژه‌که‌ی تر که‌وتبووه‌ ئه‌ستۆی حکومه‌تی هه‌ریمی کوردستان، که‌ تا ئه‌مڕۆش هه‌یج بره‌ به‌خشینیکی دارایی له‌ لایه‌ن وڵاتانی به‌خشه‌ر وه‌ک هاوکاری مرۆیی و به‌شیوه‌ی نه‌ختی و پاسته‌وخۆ به‌ حکومه‌تی هه‌ریمی کوردستان نه‌دراوه‌ بۆ به‌رپه‌رده‌کردنی قه‌یرانه‌ مرۆیییه‌که‌ له‌

نەخشە (۱)

سالی	ژماره‌ی په‌ناهه‌نده	ژماره‌ی ئاواره	کۆی گشتی په‌ناهه‌نده و ئاواره
۲۰۱۴	۲۵۷,۰۰۰	۱,۰۰۳,۰۰۰	۱,۲۶۰,۳۰۰
۲۰۱۵	۲۲۷,۲۰۷	۱,۲۴۸,۰۲۴	۱,۵۰۵,۰۲۴
۲۰۱۶	۲۱۹,۴۶۸	۱,۴۵۲,۹۲۷	۱,۶۷۲,۳۹۵
۲۰۱۷	۲۷۳,۴۹۹	۱,۱۹۰,۱۸۷	۱,۴۶۳,۶۸۶
۲۰۱۸	۲۸۴,۱۳۲	۱,۱۲۷,۴۰۰	۱,۴۱۱,۵۳۲
۲۰۱۹	۲۴۷,۴۵۰	۷۹۲,۹۱۵	۱,۰۴۰,۳۶۵

نەخشە (۲)

خه‌رجی خزمه‌تگوزارییه‌کان به‌ ئاواره و په‌ناهه‌نده‌کان/ به‌ دۆلاری ئه‌مریکی ۲۰۱۴ تا ۲۰۱۹

سالی	په‌ناهه‌نده	ئاواره	کۆی گشتی سالانه
۲۰۱۴	۲۴۰,۵۵۲,۰۰۰	۳۹۱,۲۸۷,۰۰۰	۶۳۱,۸۳۹,۰۰۰
۲۰۱۵	۲۱۲,۵۲۷,۱۵۲	۱,۱۶۸,۱۵۰,۴۶۴	۱,۱۸۹,۷۲۲,۶۱۶
۲۰۱۶	۲۰۵,۴۲۲,۰۴۸	۱,۳۵۹,۹۳۹,۶۷۲	۱,۵۶۵,۳۶۱,۷۲۰
۲۰۱۷	۲۵۵,۹۹۵,۰۶۴	۱,۱۱۴,۰۱۵,۰۳۲	۱,۳۷۰,۰۱۰,۰۹۶
۲۰۱۸	۲۶۵,۹۴۷,۵۵۲	۱,۰۵۵,۲۴۶,۴۰۰	۱,۳۲۱,۱۹۳,۹۵۲
۲۰۱۹	۲۳۱,۶۱۳,۲۰۰	۷۴۲,۱۶۸,۴۴۰	۹۷۳,۷۸۱,۶۴۰
کۆی گشتی			۷,۰۵۱,۹۰۹,۰۲۴

نەخشەى (۳)

خشتەى ژمارە (۳)

ھاوکارییه داراییه پیشکەشکراوه کان له لایەن حکومەتى فیدرالى

۲۰۱۹	۲۰۱۸	۲۰۱۷	۲۰۱۶	۲۰۱۵	۲۰۱۴	لایەنى به خشەر
	دایینکردنى برى مليار ۲,۳۸۵,۰۰۰,۰۰۰ دينار بۆ بهرپۆهبردنى كامپەكان له ماوهى شەش مانگدا.		۵۲ مليار دينار بۆ دامەزراندنى كامپ له نهينهوا، ۲۳ مليار بۆ ههولير، ۲۱ مليار بۆ دهوك، ۸ مليار بۆ سليمانى ۳۰۰ مليون دينار بۆ تەندروستى ههولير ۹۶۲,۴۲۵,۰۰۰ مليون دينار بۆ وهزارەتى ناوڤۆ بۆ بهرپۆهبردنى كامپەكان		۱۳۲ مليار دينارى عيراقى. ۱۴ مليار بۆ ههولير، ۱۰۱ مليار بۆ دهوك، ۱۷ مليار بۆ سليمانى	ليژنهى بالاي فرياكهوتن و دالدهدانى ئاوارهكان
(۱۸۴,۹۶۲,۷۲۵,۰۰۰)						كۆى گشتى

ماوهى ۲۰۱۴ تاوهكو ۲۰۱۹.

تيبىنى:

۱. ئەو بره پارهيهى ئاماژهى بۆ كراوه به ئاگادارى وهزارهتى ناوڤۆ رهوانه كراوه.

۲. برى دايينكراو بۆ سالى ۲۰۱۸ سه رهراى ئه وهى رهزامه ندى له سه ره دراوه، به لام تا ئىستا نه گه يشتووه.

ھاوکارییه نیوده وه تیه کان:

له سه ره تاي قه يرانى مروى له سووريا و گه يشتى ئاواره كان بۆ هه ريى كوردستان له سالى ۲۰۱۲، كه پاشان شه پۆلىكى ترى ئاواره پرويان له هه ريى كوردستان كرد له سالى ۲۰۱۴، ولاتانى به خشەر و كۆمه لگه ي نيوده وه لته ي به شيويه كى گشتى و له ريگه ي نه ته وه يه كگرتووه كان ريخه راوه نيوده وه لته ي و ناوڤۆيه كانه وه كه پۆلى گه وره يان هه بوو له دايينكردن و پیشكەشكردنى به شيكى هاوکارییه مروییه كان گه ياندنى هاوکارییه به په له كانيان و دامه زراندين كامپ و پیشكەشكردنى خزمه تگوزاريیه كان به تايهت له كامپه كان له ريگه ي پیشكەشكردنى خزمه تگوزاريیه كان و جيبه جيكردى پرۆژه خزمه تگوزاريیه كان و هاوکارییه ته كنيكييه كان و كردنه وهى خولى مه شق و پیشكەشكردنى دارايى به په ناهه نده و ئاواره كان و كادري كاركه رى حكومى له كامپه كان. له گه ل ئه وه دا هاوکارییه مروییه كان كه له لایەن ولاتانى به خشەر پیشكەش كرا، توانى به شيكى پيداويستيه كان كه له خشتەى ژمارە (۲) ئاماژهى بۆ كراوه پر بکاته وه كه نزيكه ي ۷ هه وت مليار دۆلار بوو، كه ده كاته ريژه ي ته نها ۲۵٪. له هه مان كاتدا ريژه ي نزيكه ي ۵٪ى كۆى خه رجيه كان له لایەن دامه زراوه كانى گه شه پيدانى نيوده وه لته ي پیشكەش كرا، هاوكات نزيكه ي ۷۰٪ى تر كه وته ئه ستۆى حكومەتى هه ريى

کوردستان، که تا ئیستا هیچ بره پارهیه کی نه ختی و راسته وخۆ له لایه ن ولاتانی به خشه ر به حکومه تی هه ری می کوردستان نه دراوه، جگه له ولاتی قه ته ر که بری دوو ملیۆن یۆرۆی به شیوه ی نه ختی و راسته وخۆ له سال ی ۲۰۱۵ به حکومه تی هه ری می کوردستان دا بۆ به ڕیوه بردنی ته نگه ی مۆیی.

خشته ی ژماره (۴)

۱۲.۵۷۰.۰۰۰		۱۲.۵۷۰.۰۰۰	%۱۷	۲۰۱۶
۱۱.۶۰۵.۰۲۸		۱۱.۶۰۵.۰۲۸	%۱۷	۲۰۱۷
۳.۵۹۱.۷۷۰	۳.۱۷۵.۴۰۳	۶.۷۶۷.۱۷۳	۱۲.۶۷	۲۰۱۸
۴.۳۴۳.۸۹۶	۵.۴۳۹.۱۳۰	۹.۷۸۳.۰۲۶	۱۲.۶۷	۲۰۱۹
۶۲.۱۷۱.۳۱۰	۱۲.۳۷۰.۵۳۳	۷۵.۵۴۱.۸۴۳		کۆی گشتی

خشته ی ژماره (۵)

سالی	تیکرای ئاماده کرا و MW	نرخ به دۆلار MW- HUR	بری دراو به دۆلار له لایه ن به غدا	غازی به کارهاتوو که هه ری م ته رخانه ی کردوو	بری پیدراو به هه ری می کوردستان به دۆلار	بری به کارهینانی دیزل له لایه ن هه ری م به لیتر	بری پیدراو له لایه ن هه ری م	تییینی
۲۰۱۱	۹۳	۶۵	۲۸.۰۰۰.۴۴۰	۹۳.۰۴۸	۱۲.۹۲۳.۲۸۰	۱۲۳.۹۱۹.۸۹۶	۶۱.۹۵۹.۹۴۸	رۆژی ده ستی ک ۲۰۱۱/۶/۲۰
۲۰۱۲	۲۲۱	۶۵	۱۲۵.۸۳۷.۴۰۰	۴۱۸.۱۶۷	۵۸.۰۷۸.۸۰۰	۵۵۶.۹۱۱.۱۶۰	۲۷۸.۴۵۵.۵۸۰	
۲۰۱۳	۲۳۶	۶۵	۱۳۴.۳۷۸.۴۰۰	۴۴۶.۵۵۰	۶۲.۰۲۰.۸۰۰	۵۹۴.۷۱۰.۵۶۰	۲۹۷.۳۵۵.۲۸۰	
۲۰۱۴	۲۲۱	۶۵	۱۲۵.۸۳۷.۴۰۰	۴۱۸.۱۶۷	۵۸.۰۷۸.۸۰۰	۵۵۶.۹۱۱.۱۶۰	۲۷۸.۴۵۵.۵۸۰	
۲۰۱۵	۲۳۰	۶۵	۱۳۰.۹۶۲.۰۰۰	۴۳۵.۱۹۷	۶۰.۴۴۴.۰۰۰	۵۷۹.۵۹۰.۸۰۰	۲۸۹.۷۹۵.۴۰۰	
۲۰۱۶	۲۰۲	۶۵	۱۱۵.۰۱۸.۸۰۰	۳۸۲.۲۱۶	۵۳.۰۸۵.۶۰۰	۵۰۹.۰۳۱.۹۲۰	۲۵۴.۵۱۵.۹۶۰	
۲۰۱۷	۱۹۲	۶۵	۱۰۹.۳۲۴.۸۰۰	۳۶۳.۲۹۵	۵۰.۴۵۷.۶۰۰	۴۸۳.۸۳۲.۳۲۰	۲۴۱.۹۱۶.۱۶۰	
۲۰۱۸	۷۰	۶۵	۳۹.۸۵۸.۰۰۰	۱۳۲.۴۵۱	۱۸.۳۹۶.۰۰۰	۱۷۶.۳۹۷.۲۰۰	۸۸.۱۹۸.۶۰۰	
۲۰۱۹	۱۰۵	۶۵	۵۹.۷۸۷.۰۰۰	۱۹۸.۶۷۷	۲۷.۵۹۴.۰۰۰	۲۶۴.۵۹۵.۸۰۰	۱۵۸.۲۵۷.۴۸۰	
۲۰۲۰	۱۰۵	۶۵	۱۹.۶۵۶.۰۰۰	۶۳.۳۱۸	۹.۰۷۲.۰۰۰	۸۶.۹۹۰.۴۰۰	۴۳.۴۹۵.۲۰۰	تا ۲۰۲۰/۴/۲۵
کۆی گشتی	۱۶۷.۵	۶۵	۸۸۸.۶۶۰.۲۴۰	۲.۹۵۳.۰۸۶	۴۱۰.۱۵۰.۸۸۰	۳.۹۳۲.۸۹۱.۲۱۶	۱.۹۹۲.۹۰۵.۱۸۸	

تییینی:

شایسته ی کۆمپانیاکان له لایه ن حکومه تی عیراقه وه دراوه هه روه ها بری سووته مه نی غاز بۆ به ره مه پینان دابین کراوه که ده کاته بری ۸۸۰، ۱۵۰، ۴۱۰ دۆلار، که ئه گه ر به دیزل هه ژمار بکری ت بره که ی ده کاته ۱،۹۹۲،۹۰۵،۱۸۸ دۆلار له ماوه ی ۲۰۱۱/۶/۲۰ تا ۲۰۲۰/۴/۲۵.

خشتهی ژماره (٦)

خشتهی شیکاری پشکی ههریمی کوردستان له بودجهی گشتی عیراق و بری دراو به ههریمی کوردستان

وێستگه	وزهی نهخشهیی وێستگه MW-HUR	وزهی بهرهمهینانی راستهقینهیی وێستگه MW-HUR	جووری سووتهمهنی بهکارهاتوو	یهکه	بری سووتهمهنی بهکارهاتوو	نرخه سووتهمهنی به دۆلار	بری پیدراو له لایه نه ههریم به دۆلار	تییینی
دهۆک	١٠٠٠	١١٥	دیزل	لیتر	٢٨٩,٧٩٥,٤٠٠	٠.١	١٧٣,٨٧٧,٢٤٠	بههۆی نهبوونی غاز و هیلێ گواستنهوه
باعهدری	١٥٠	١٣٢	نهوتی رهش	تۆن	٢٤٠,٩٠٠	٢٠٠	٤٨,١٨٠,٠٠٠	به نهوتی رهش کار دهکات
تاسلووجه	٥١	٣٠	نهوتی رهش	تۆن	٥٤,٧٥٠	٢٠٠	١٠,٩٥٠,٠٠٠	به نهوتی رهش کار دهکات
خهبات	٣٠٠	١٥٩	نهوتی رهش	تۆن	٢٩٠,١٧٥	٢٠٠	٥٨,٠٣٥,٠٠٠	به نهوتی رهش کار دهکات
کهرکووک	٢٥٠	١٠٥	دیزل	لتر	٢٦٤,٥٩٥,٨٠٠	٠.٦	١٥٨,٧٥٧,٤٨٠	بههۆی نهبوونی غاز و مهرجی گرێبهست

تییینی:

دهتوانرا له بری ٥٤١ میگاوات بری ١٧٥١ میگاوات کارهبا لهه وێستگانه بهرهمهینرابووایه، بهلام بههۆی قهیرانی دارایی حکومهتی ههریمی کوردستان نهیتوانی بری پێویستی پاره بۆ تهواوی کپینی سووتهمهنی دابین بکات.